

Аліна ПОПОВА,

orcid.org/0000-0001-5534-073X

*аспірантка кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна) aleftinapopova@yahoo.com*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЖАЗОВІ ШКОЛИ

Мета статті – дослідити основні європейські джазові школи та освітити становлення та розвитку європейських джазових шкіл. **Методологія дослідження** базується на застосуванні методів аналізу (для здійснення музикознавчого аналізу творів та технік виконання), освітлення та порівняння (для здійснення аналізу різних джазових витоків та формування шкіл) й узагальнення (для формування висновків статті). **Наукова новизна** дослідження полягає у висвітленні становлення та розвитку різних основних джазових шкіл Європи. **Висновки.** Протягом своєї історії джазове мистецтво пройшло непростий шлях свого розвитку, розповсюдження та освоєння в різних країнах Європи та світу. Джаз висвітлюється та позначається як імпровізаційний вид музичного мистецтва, саме тому має свою низку особливостей. Однією з найголовніших характеристик сучасного світового джазового процесу, на нашу думку, є наявність великої кількості джазових шкіл, що сформувались не тільки у різних країнах світу, а й у різних їх регіонах. Джазові течії та композиції якнайкраще висвітлюють історичні події того чи іншого регіону та дух і настрої тогочасних джазменів-віртуозів. Унікальність та особливість європейського джазу полягає в боротьбі за свободу та незалежність в мистецтві на шляху становлення та розвитку. Слід зауважити, що розвиток та розповсюдження джазу продемонстрував унікальний синтез різних музично-культурних шарів. Не дивлячись на історично-політичні складності в різні часи, джазове мистецтво стало одним із важливих аспектів культурно-мистецького відродження Європи. Сучасні європейські джазові виконавці та фестивалі неодмінно мають вплив на розвиток джазового музично-культурного життя світу та України. Також слід зазначити, що сучасний європейський джаз ще на шляху свого стрімкого розвитку та має характерні полістилістичність мислення та постійні експерименти.

Ключові слова: джаз, джазова школа, ясс, експеримент, техніка, віртуоз, джазмен.

Alina POPOVA,

orcid.org/0000-0001-5534-073X

*Postgraduate student at the Department of Academic and Variety Vocal and Sound Directing
National Academy of Management of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) aleftinapopova@yahoo.com*

EUROPEAN JAZZ SCHOOLS

The purpose of the article is to investigate the main European jazz schools and to shed light on the formation and development of European jazz schools. **The research methodology** is based on the application of methods of analysis (for the musicological analysis of works and performance techniques), clarification and comparison (for the analysis of various jazz origins and the formation of schools) and generalization (for the formation of the conclusions of the article). **The scientific novelty** of the research lies in the coverage of the formation and development of various major jazz schools in Europe. **Conclusions.** Throughout its history, jazz art has gone through a difficult path of its development, distribution and mastery in various countries of Europe and the world. Jazz is highlighted and marked as an improvisational form of musical art, which is why it has its own set of features. One of the most important characteristics of the modern world jazz process, in our opinion, is the presence of a large number of jazz schools that were formed not only in different countries of the world, but also in their different regions. Jazz currents and compositions highlight the historical events of one or another region and the spirit and mood of jazz virtuosos in the best possible way. The uniqueness and peculiarity of European jazz lies in the struggle for freedom and independence in art on the way of formation and development. It should be noted that the development and spread of jazz demonstrated a unique synthesis of various musical and cultural layers. Despite the historical and political difficulties at different times, jazz art became one of the important aspects of the cultural and artistic revival of Europe. Modern European jazz performers and festivals definitely have an impact on the development of the jazz musical and cultural life of the world and Ukraine. It should also be noted that modern European jazz is still on the path of its rapid development and is characterized by polystylistic thinking and constant experiments.

Key words: jazz, jazz school, jazz, experiment, technique, virtuoso, jazzmen.

Актуальність теми дослідження. Ця наукова стаття присвячена дослідженню та освітленню

різних європейських джазових шкіл. Дана робота зумовлена необхідністю висвітлення шляху ста-

новлення та розповсюдження джазового мистецтва в різні роки на території Європи.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз досліджень і публікацій щодо різних джазових шкіл в Європі та в Україні виявляє різностороннє освітлення тематики. Найбільш вагомими працями, якими займалися закордонні та вітчизняні автори в досить різні роки, є роботи таких авторів, як В. Хельвінг, А. Азріль, В. Конен, Ю. Панасьє, Т. Леман, Д. Декстер, Р. Братфіш, Д. Коллієр, Д. Юен, Є. Овчинников та інші. Можна виділити такі основні тематики робіт:

- теоретичні роботи з академічним спрямуванням,
- оглядові роботи про джаз,
- проблематика джазу,
- роботи про джаз, в яких поєднано та оглянуто ознаки класичного музикознавства та просвітницьких видань.

Джазові школи Франції та Польщі – найбільш вагомі в Європі й мали великий вплив на подальше поширення та розвиток джазу на думку вищезазначених дослідників. З огляду на все більше посилення інтересу до джазу як одного з найбільш розповсюджених та демократичних видів музичного мистецтва сьогодні, актуальним видається дослідження провідних європейських шкіл, що «задають тональність» сучасного джазового виконавства. **Мета статті.** Освітлити, дослідити та проаналізувати різні джазові школи Європи.

Виклад основного матеріалу. Практично відразу після Першої світової війни джазові записи стали розповсюджуватись по всьому світу, звичайно не оминаючи Європи. Унаслідок цього вже на початку 20-тих років ХХ століття джаз став елементом масової європейської культури, залишаючись, проте, відносно «екзотичним» явищем. Справжнє визнання в Європі прийшло до джазу вже після Другої світової війни.

Початок активного становлення та розвитку європейських джазових шкіл припадає на 60–70-ті роки ХХ століття. Саме в цей час джазова музика в Європі починає поступово набувати своєї стильової оригінальності, що в першу чергу базувалась на «класичній і фольклорній спадщині Старого Світу не меншою мірою, ніж на американських джазових ідіомах» (Супрун, 2013: 307–321).

Становлення європейського джазу має свої характерні риси, пов'язані з особливостями розвитку музичного мистецтва тогочасної Європи. Зокрема, європейська академічна музика перших десятиліть ХХ століття характеризується надмірним інтелектуалізмом, ускладненістю традиційних музичних творів, їх музичної мови (перед-

сім – гармонії та ладо тональності). З огляду на це, відмінне сприйняття джазу європейським суспільством видається цілком закономірним. Поступово мова європейського джазу ускладнювалася, спричиняючи «появу “нового академізму”, у якому важко виділити джазові або класичні елементи» (Супрун, 2013: 307–312), а як наслідок – виникнення «джазінгу».

Звичайно, що сьогодні джаз, як музичне мистецтво, поширений по всій Європі. Але все ж таки схарактеризувати та розглянути треба його культурні осередки та «столиці», а саме Франція та Польща.

Французький джаз пройшов складний і тривалий шлях становлення, «виживання» та розвитку. Джаз дістався Франції разом з афроамериканськими солдатами часів Першої світової війни, які воювали на Західному фронті. Популярність цього виду музичного мистецтва сприяла тому, що в 1930-ті роки джаз став символом боротьби з колоніалізмом, поставши у творчості, зокрема, співачки Жозефіни Бейкер, гітариста Джанго Рейнхардта, а також скрипаля й піаніста Стефана Грапеллі. Останні були фундаторами одного з перших джазових колективів у Європі – джазового квінтету “Quintette du Hot Club de France”.

Друга світова війна призвела до певного джазового затишшя, що було обумовлено призовом на фронт одних джазових виконавців й еміграцією інших. Водночас Шарль Делоне, редактор найбільш впливового джазового видання Франції 1930–40-х років – журналу «Джаз Хот», організував в окупованій нацистами Франції низку джазових концертів, які відзначалися високою популярністю (загалом за період окупації таких концертів було проведено 80).

Цікаво, що з метою розвитку джазу під час нацистської окупації, Шарлю Делоне та іншим доводилося вдаватися до певних хитрощів. Так, низка музикальних критиків навмисно називала джаз суто французьким створінням і навіть доводила його французькі витоки. Це було зумовлено заборною німецьких окупантів транслювати на території Франції будь-яку іноземну музику, і особливо американську. Така робота, звичайно, не дала занепасти унікальному французькому джазовому мистецтву, а навпаки – доповнила звичний усім джаз оригінальним і неповторним французьким колоритом, а також низкою новаторських ідей. Зокрема, Джанго Рейнхардт був першим виконавцем, який спробував поєднати у своїй музиці американські ритми джазу з традиційними циганськими мелодіями.

Французький джаз із часом пройшов різні поєднання та синтезування. В працях різних

дослідників згадується про поєднання джазу з французькими та латинськими стилями музики. В першу чергу ідеться про поєднання так би мовити «класичного» джазу з різними елементами шансону, танго та боса-нова. Також слід згадати про стилістичні експерименти в жанрах лаундж та ейсид-джаз. Французькі джазові виконавці сучасності досить часто поєднують джаз із електронною, народною та роковою музикою. Що стосується суміщення джазу з роковою музикою, то чітко простежується найчастіше використання саме стильових відналужень року таких, як психоделіка, прогресів, панк-рок та інші. Найяскравішими представниками французького джазового мистецтва нового покоління, на нашу думку, є такі музичні колективи: “Nouvelle Vague”, “Art Zoyd”, “Gotan Project”, “Karpatt” та ін.

Творчість гурту “Nouvelle Vague” (фр. “нова хвиля”); назва колективу – це своєрідна гра слів, що демонструє близькість виконавців як до стилю нью-вейв, так і до французького мистецтва взагалі та напрямку французького кіномистецтва “нова хвиля” зокрема) представлена насамперед кавер-версіями популярних панк-рок-, постпанк- і нью-вейв-композицій, аранжованих у стилі боса-нова. Наприклад, уже в першому альбомі, який мав аналогічну назву – “Nouvelle Vague”, група відновила класику періоду нью-вейв, відтворивши старі композиції (насамперед пісні гуртів “Depeche Mode”, “ХТС”, “Modern English”, “The Clash”, “Joy Division”, “Tuxedomoon”, “The Undertones” та інших колективів) у стилі боса-нова. Зокрема, акустичну основу пісень було доповнено танцювальними ритмами. Вокальні партії становили суміш культур, оскільки виконувалися співачками з різних країн (Франції, Бразилії, США).

Інший французький гурт – “Art Zoyd” – поєднує у своїй творчості авангардну електронну й академічну класичну музику, фрі-джаз і прогресивний рок.

Паризька група “Gotan Project” у своїй творчості використовує ритми танго (основний компонент), доповнюючи їх різними електронними елементами (семплами, бітами й брейками). Танго як основа творчості групи задекларовано вже в назві: gotan – слово, утворене від tango внаслідок мовної гри, характерної для соціолекту лунфардо, принципом якого є перестановка складів у словах.

“Karpatt” – франко-каталонська музична група з Парижа. Пісні, виконувані членами її колективу, належать переважно до жанру «нового шансону» й каталонської « нової пісні». Причому, гурт активно залучає до своєї творчості велику кіль-

кість музичних джерел: боса-нова, сальса, реггей, блюз і джаз-мануш.

Загалом, як бачимо, для французького сучасного джазу характерна в першу чергу полістилістичність мислення та постійні експерименти із змішування різних сучасних музичних напрямків.

Ще одним великим осередком джазового мистецтва та найбільш джазовою країною Європи є Польща. Польща, Краків – саме тут джаз, як музичне мистецтво, зміг набути особливої популярності на шляху самостійного становлення та розвитку. Історія польського джазу мала різні етапи становлення та розвитку, та відкрила світу легендарних джазменів, які в свою чергу славилися унікальним звучанням та незалежною історією.

Попри те, що найчастіше точкою відліку польського джазу називають період після закінчення Другої світової війни, перші джазмени-віртуози з’явилися в Польщі набагато раніше, ще в 20-30х роках минулого століття. Одними з перших польських музикантів, у виконанні яких поляки у 1923 році могли почути джазові композиції, були Зигмунт Карасинський і Шимон Каташек. Їхній творчий дует виступав у клубах і театрах Варшави, а в середині 1930-х років навіть гастролював Європою.

1930-ті роки вважаються часом поштовху у розвитку джазу в Польщі. В той час в Європі, тікаючи від гітлеровського режиму, досить багато музикантів єврейського походження, особливо з Німеччини, були вимушені переїхати до Польщі.

Найяскравішими виконавцями польського джазу того періоду, на наше переконання, є саксофоніст Ервін Вохеллер і трубач Едді Рознер.

Едді Рознер, ще відомий під прізвиськом «Білий Армстронг» чи «король джазових віртуозів», один із найпопулярніших в ті часи джазменом, чий записи були декілька разів під забороною. Він неодноразово гастролював із своїм колективом по країнах Європи (Латвія, Данія, Угорщина, Нідерланди) і навіть записав у Франції декілька альбомів для французького відділення Colambia records. Внесок Едді Рознера в розвиток джазу тих часів вважається одним із найбільш значущих, а польський джаз 1920–1930 років – одним з найкращих на теренах Європи.

У повоєнні роки джаз в Польщі, як і в інших країнах Східної та Центральної Європи, які в свою чергу були під контролем окупаційної влади СРСР, був під забороною та не визнавався. Проте занепаду цього популярного мистецтва не відбулося: польська молодь не виявила любові до нового порядку і тому джаз отримав так званий

«катакомбовий» розвиток, що тільки посилив його популярність. Водночас, через обмеження окупаційної влади щодо закордонних поїздок, польський джаз того періоду практично не міг взаємодіяти з музикою західних джазменів, що неминуче спричинило слабкість і певну обмеженість виконання. Однак з іншого боку це обмеження дало можливість польському джазу розвиватись автономно та виробити свій власний стиль звучання, заснований на взаємодії традиційних джазових прийомів з польським фольклором та з академічною авангардною музичною культурою того часу.

Одними з лідерів підпільного джазу та перших виконавців зазначеного періоду розвитку польського джазу є група «Melomani». Одним з головних досягнень групи «Melomani» є вивід польського джазу на офіційний рівень у межах джазового концерту у січні 1958 р. До складу гурту входив Кшиштоф Комеда, якого досі вважають найкращим джазменом в історії Польщі. Саме він, як найбільш вагомий у музичній історії Польщі джазмен, зміг стати прикладом для музикантів та вивів джазові композиції на новий рівень – зміг донести джаз до масового слухача та завоювати нових прихильників. Для музики Коменти притаманні унікальні звучання джазу, в якому поєдналися лірика та романтизм. Кшиштоф Комеда видав тільки один альбом “Astigmatic” у 1965 році, але це не завадило цьому альбому увійти в історію та досі триматися в сотні найбільш авторитетних.

Не дивлячись на політичну ситуацію в Польщі, саме на 1950–1960-ті роки припадає розквіт творчої інтелігенції та період музичної «відлиги», а зацікавленість джазом постійно зростала. У ті часи джазове мистецтво перетворилось на символ культурного відродження Польщі. Джазові композиції стають більш зрілими та стилістично різноманітними, а виконання – більш складним та якісним. Шляхом постійних експериментів, польські музиканти шукали власне звучання. Для того періоду характерні такі основні джазові напрями: традиційний джаз (диксиленд), мейнстрім (стрейт-ехед джаз) та фрі-джаз (авангардний).

Знаковими для польського джазу були і 1970-ті роки. Саме в цей період стали відомими такі віртуози, як піаніст та композитор Адам Макович, Міхал Урбаняк, Збігнев Намисловський, кожен з яких грав свій особливий, унікальний джаз. Збігнев Намисловський успішно поєднує сучасний джаз, гармонійне звучання й свінг із традиційним польським фольклором. Піаніст Адам Макович у своїх композиціях інтерпретує

класиків у яскраво вираженій манері індивідуальної гри, у якій наявні американські джазові традиції. У творчості Міхала Урбаняка також простежуємо вплив американського джазу, традиції якого тісно переплетені з елементами фольклорної музичної традиції Польщі.

У 1990-х роках в польському джазі з'являється нова течія – ясс. Дослідники визначають його як черговий творчий експеримент у джазовій музиці на теренах Польщі у вигляді імпровізації з елементами фолку, панк-року й техно.

Першим ясовим альбомом можливо рахувати “Tance Bydgoskie” гурту “Trytony”. Ясовий характер був особливо підкреслений в композиції “Die Moderne Metempsychosis-Zazuly”. В цьому альбомі слухачі можуть відчутти поєднання елементів джазу, імпровізації (достатньо бурхливої), музику Бартока, голоси птахів тощо – саме це дає можливість нам визначити цей альбом як самотутній, неоднорідний та оригінальний, не схожий на вже існуючі твори.

Успішним дебютуючим гуртом був “Milosc” з однойменним альбомом. Гурт виконував дуже якісний та доволі експресивний джаз, що дало їм змогу отримати широку аудиторію. Слід зазначити, що гурт зміг не тільки зайняти високі позиції в джазових рейтингах, а й записати альбоми з легендарним Лестером Бойі. Варто також додати, що альбоми “Taniec Smoka” (1994) та “Asthmatic” (1996) відрізнялись від першого “Milosc” своєю більш “ясовістю”. Напевно, саме тому гурт “Milosc” досі вважається прикладом для інших колективів цього музичного напрямку. Деякі дослідники та музикознавці вважають, що ясс як течія припинив своє існування саме після розпаду гурта “Milosc”.

Також, освітлюючи ясс, слід згадати такі гурти, як: “Lostok”, “Kury”, “Mazzoll & Arrhythmic Perfection”, “Perplex” та “Kablox”.

Сучасні джазмени в Польщі представлені двома різними поколіннями: легенди та майстри джазу й музиканти нової генерації. Серед найбільш відомих імен молодих та талановитих польських музикантів варто відзначити композитора та трубача Томаша Станько, саксофоніста-віртуоза Мацея Обара, піаністів Марчина Масецького та Лешека Можджера, дует “Mikrokoloktyw”, першу жінку-інструменталіста Кася Пештко, групу “Pink Freud”. Кожен з перелічених виконавців має свої особливості джазового стилю. Наприклад, характерною рисою творчості Лешека Можджера є непередбачуваність та поєднання джазової стилістики з академічною музикою (відомі його виконання композицій Шопена в джаз-обробці). Також найбільш самотутнім джазовим тріо є

“Martin Wasilewski Trio”. Вони мають визнання як на європейській, так і на міжнародній сцені.

Висновок. Отже, протягом своєї історії джазове мистецтво пройшло непростий шлях свого розвитку, розповсюдження та освоєння в різних країнах Європи та світу. Джаз висвітлюється та позначається як імпровізаційний вид музичного мистецтва, саме тому має свою низку особливостей. Однією з найголовніших характеристик сучасного світового джазового процесу, на нашу думку, є наявність великої кількості джазових шкіл, що сформувались не тільки у різних країнах світу, а й у різних їх регіонах. Джаз у Франції та Польщі завжди був синонімом волі, а також сміливим творчим викликом усім заборонам. Джазові течії та композиції якнайкраще висвітлюють історичні події того чи іншого регіону та дух і настрої тогочасних джазменів-віртуозів. Унікальність та особливість європейського

джазу полягає в боротьбі за свободу та незалежність в мистецтві на шляху становлення та розвитку. Саме таке тісне переплетення музики з історією робить французькі та польські джазові школи по-своєму унікальними та самобутніми. Слід зауважити, що розвиток та розповсюдження джазу продемонстрував унікальний синтез різних музично-культурних шарів. Не дивлячись на історично-політичні складності в різні часи, джазове мистецтво стало одним із важливих аспектів культурно-мистецького відродження Європи. Європейський джаз сьогодення представлений різними поколіннями джазменів: майстрами та молодими музикантами. Але саме тісний зв'язок музики з історією робить європейський джаз унікальним та самобутнім; а сучасні європейські джазові виконавці та фестивалі неодмінно мають вплив на розвиток джазового музично-культурного життя світу та України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аке Д. Джазові культури. Каліфорнія: Каліфорнійський університет, 2002. С. 165–184.
2. Вілкенс Келі. Американський джаз в Парижі. Університет Річмонду, 2010.
3. Воропаєва О. В. Джазінг як форма взаємодії академічного та «третього» пластів у джазі : автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.02. Харків, 2009. С. 19.
4. Супрун О. В. Європейські виміри музики «classic in jazz». Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 31. С. 307–312.
5. Jacques Loussier. Mode of access: http://www.loussier.com/index.php?Page=info/info_contenu&id_rubrique=1&id_info=74 – title from the screen.

REFERENCES

1. Ake D. (2002) Djazovi kultury. [Jazz cultures] Kalifornia: Kaliforniyskiy universitet – California: University of California. 165–184.
2. Wilkens Kelly. (2010) Americanskiy djaz v Parize [American jazz in Paris] universitet Richmondy – University of Richmond.
3. Voropaeva O.V. (2009) Djazing yak forma vzaemodii akademichnogo ta tretogo plastiv y jazi [Jazz as a form of interaction of academic and “third” layers in jazz] avtoref. dus. na zdobutya vchenogo stypenya kand. Musteztvoznavstva – dis. ... Cand. art history: 17.00.03 “Music art”. Kharkiv, pp. 210. [in Ukrainian].
4. Syprun O.V. (2013) Evropeyski vimiry mysiki “classic in jazz” [European dimensions of “classic in jazz” music]. Aktualni problemu istorii, teorii ta praktiku hudoznioi kyltury: zb.nauk.pr. – Actual problems of the history, theory and practice of artistic culture: coll. of science pr. Kyiv pp. 307-312. [in Ukrainian].
5. Jacques Loussier. Mode of access: http://www.loussier.com/index.php?Page=info/info_contenu&id_rubrique=1&id_info=74 – title from the screen.